

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधौरन्गच्छेयं पुरोधामिति स एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्त
ततो वै तस्मै श्रद्धेवा अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वांश्शतुर्विंशतिरात्रमासते श्रद्धेभ्यो
मनुष्यां दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति अहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायुः (१)

इमानेव लोकानुभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं अहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमुभ्यारोहन्त्यसत्रं
वा एतद्यद्वच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठरवं रूप्यते पशूञ्चन्दोमैरोजो
वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्चन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तुराभ्या
यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव (२)

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी स्तुती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति चतुर्विंशतिरर्घमासाः संवथ्सरः संवथ्सुरः
सुवर्गो लोकः संवथ्सर एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवं रूप्यतेऽतिरात्रावृभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य
परिंगृहीत्यै॥ (३)

अुसावायुराभ्यामेव पञ्चत्वारिंशत्ता॥ ३॥

[१]

यथा वै मनुष्यां एवं देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिं पाप्मानं मृत्युमप्हत्य दैवीं
संसदं गच्छेमेति त एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै तेऽवर्तिं
पाप्मानं मृत्युमप्हत्य दैवीं संसदं मगच्छन् य एवं विद्वांश्शतुर्विंशतिरात्रमासते
ऽवर्तिमेव पाप्मानं मप्हत्य श्रियं गच्छन्ति श्रीरहि मनुष्यस्य (४)

दैवीं संसज्ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः पड़हो भवति
ष्वां क्रृतवः संवथ्सरस्तं मासां अर्धमासा क्रृतवः प्रविश्य दैवीं संसदं मगच्छन् य
एवं विद्वांश्शतुर्विंशतिरात्रमासते संवथ्सरमेव प्रविश्य वस्यसीं संसदं गच्छन्ति
त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्तांद्ववन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः परस्तात् त्रयस्त्रिंशैर्वोभयतोऽवर्तिं
पाप्मानं मप्हत्य दैवीं संसदं मध्युतः (५)

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैर्वीं सःसज्जामि वा एतत्कुर्वन्ति यत् त्रयस्त्रयस्त्रिःशा अन्वश्चो
मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्याः रूपाभ्याः
सुवर्गं लोकं यन्त्यसत्रं वा एतद्यद्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सुत्रं देवता एव पृष्ठैर्व
रन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (६)

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिःशा अवस्ताद्ववन्ति
त्रयस्त्रयस्त्रिःशाः परस्तामध्ये पृष्ठान्युरो वै त्रयस्त्रिःशा आत्मा पृष्ठान्यात्मनं एव
तद्यजमानाः शर्म नह्यन्तेऽनात्म्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्यते वै यज्ञस्याङ्गसायनी मृती ताभ्यामेव (७)

सुवर्गं लोकं यन्ति पराश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यद्वांडुहो भवति प्रत्यवरूद्ध्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरांशुद्धोत्तिष्ठन्ति
त्रिवृतोऽधिं त्रिवृतमुपयन्ति स्तोमानाः सम्पत्ये प्रभवाय ज्योतिरग्निष्ठेऽमो भवत्ययं वाव स
क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयान्न यन्ति चतुर्विःशतिरात्रो भवति चतुर्विःशतिरर्धमासाः संवध्सरः
संवध्सरः सुवर्गो लोकः संवध्सर एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विःशत्यक्षरा
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवं रन्धते तिरात्रावभितो भवतो
ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (८)

मनुष्यं भवतः पुशवस्ताभ्यामेव संवध्सरश्चतुर्विःशतिश्च॥५॥

[२]

ऋक्षा वा इयमलोकासीध्साकामयतोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्र जायेयेति
सैतास्त्रिःशतः रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः
पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्प्रैव जायन्ते प्रजयां पशुभिरियं वा अक्षुध्युथसैतां
विराजमपश्यत्तामात्मन्त्वित्वान्नाद्यमवारुन्धौषधीः (९)

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत् सा जेमानं महिमानं मगच्छुद्य एवं विद्वाः सं एता
आसते विराजमेवाऽत्मन्त्वित्वाऽन्नाद्यमवं रन्धते वर्धन्ते प्रजयां पशुभिर्जेमानं महिमानं
गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः पडुहो भवति षड्वा
ऋतवः पद्मृष्ठानि पृष्ठैर्वर्तनन्वारोहन्त्युतुभिः संवध्सरन्ते संवध्सर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिःशात् त्रयस्त्रिःशमुपयन्ति यन्ति यज्ञस्य सन्तत्या अथो प्रजापतिर्वै
त्रयस्त्रिःशाः प्रजापतिमेवा रमन्ते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविःशो भवति

प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते त्रिवृद्गिष्ठुद्वंवति पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो
वै त्रिवृत्तेजं एवाऽत्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवावं (११)

रुन्धते सुसुदुशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुच्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशो भवति
प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवथ्सुरः
संवथ्सुरः सुवर्गो लोकः संवथ्सुर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूबान्
विषूपून्तो भवन्ति य एवं विद्वाऽसं एता आसते चतुर्विंशत्यृष्टान्युपं यन्ति संवथ्सुर एव
प्रतिष्ठाय (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशात् त्रयस्त्रिंशमुपं यन्ति त्रयस्त्रिंशद्वै देवता स्वेव
प्रति तिष्ठन्ति त्रिणावो भवतीमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकविंशौ
भवतः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते ब्रह्मः पोडशिनां भवन्ति तस्माद्ब्रह्मः प्रजासु
वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्वितिषक्ता (१३)

व्यतिष्ठन्ते प्रजयो पशुभिर्य एवं विद्वाऽसं एता आसते ऋक्षसा वा एते सुवर्गे लोकं
यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति यदेत ऊर्ध्वाः कूसाः स्तोमा भवन्ति कूसा एव सुवर्गे लोकं
यन्त्युभयोरेभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिंशदेतास्त्रिंशदक्षरा विराङ्ग्रन्ते विराङ्ग्रिराजैवान्नाद्यमव
रुन्धते तिरात्रावभितो भवते ऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (१४)

ओषधीः संवथ्सुर एवावं प्रतिष्ठाय व्यतिषुकैकात्रपञ्चाशाच्च। ६॥

[३]

प्रजापतिः सुवर्गे लोकमैतत्ते देवा येनयेन छन्दसानु प्रायुञ्जत तेन नाम्नुवन्त एता
द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन् द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा
प्रजापतिमास्वाभ्यारुह्यं सुवर्गे लोकमायन् य एवं विद्वाऽसं एता आसते द्वात्रिंशदेता
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमास्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगवाग्नुष्टुप्सर्वमेव
वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्यहा भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानुभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा
भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गे लोकमुभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्ति (१६)

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयैरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै

यज्ञस्यां असायनी सुती ताम्यामेव सुवृग्ं लोकं यन्ति पराश्चो वा एते सुवृग्ं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचर्चस्यहनुपयन्ति प्रत्यज्ञहो भवति प्रत्यवरुद्ध्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरक्ष्योत्तिष्ठन्ति द्वात्रि॑शदेतास्तासां यास्ति॑शत् त्रि॑शदक्षरा विराङ्गन्त्र॑ विराङ्गवृत्तराजैवात्राद्यमवं रुप्यते ये द्वे अंहोरात्रे एव ते उभाभ्यां॑ रूपाभ्यां॑ सुवृग्ं लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गच्छन्ति यन्ति त्रि॑शदक्षरा द्वाविश्चतिश्च॥ ३॥ [४]

द्वे वाव देवस्त्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्ति॑शदहश्च य एवं विद्वा॑ संस्त्रयस्ति॑शदहमासंते साक्षादेव देवतां अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयां॑भ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यविध्यति पापीयान्भवति यदि नाविध्यति सदृश्य एवं विद्वा॑ संस्त्रयस्ति॑शदहमासंते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन्॥ (१८)

अहरेकोऽभ्यजाताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्द्धवृन् य एवं विद्वा॑ संस्त्रयस्ति॑शदहमासंते सर्वे एव प्रबाहुगर्द्धवन्ति सर्वे ग्रामणीयं प्राप्नुवन्ति पश्चात् भवन्ति पश्च वा क्रृतवः संवर्थसर क्रृतुष्वेव संवर्थसरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पश्चाक्षरा पुङ्कः पाङ्को यज्ञस्त्रयावं रुप्यते त्रीण्यां॑श्चिनानि भवन्ति त्रयं इमे लोका एषु॥ (१९)

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि तात्येवावं रुप्यते विश्वजिद्वत्यन्नाद्यस्यावरुच्ये सर्वपृष्ठो भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्वादशाहमुपेयुरनासां वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वारक्ष्यादुपरिष्टाद्वादशाहमुपयन्त्यासामेव वाचमुपयन्ति तस्मादुपरिष्टाद्वाचा वंदामोऽवान्तरम्॥ (२०)

वै देशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा अंसृजत् यद्देशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां ह वा उद्दङ्कः शौल्बायुनः सत्रस्यर्द्धमुवाच यद्देशरात्रो यद्देशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहः सु विलोमं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्द्वनीका वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजिष्महातिरात्रेण पूर्वाः पोडंश सहातिरात्रेणोत्तराः पोडंश य एवं विद्वा॑ संस्त्रयस्ति॑शदहमासंते ऐषां॑ द्वनीका प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (२१)

अहरत्रेष्वावन्तरं पोडंश सह सुप्रदश च॥ ४॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवृग्ं लोकमियामेति ते सुवृग्ं लोकं न प्राजानुन्नं सुवृग्ं

लोकमायन्त एत षट्ट्रिंशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्तु ततो वै ते सुवर्गं लोकं प्राजानन्धसुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वा॒सः षट्ट्रिंशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं प्रजानन्ति सुवर्गं लोकं यन्ति ज्योतिरतिरात्रः (२२)

भूति ज्योतिरेव पुरस्ताद्धधते सुवर्गस्य लोकस्यानुव्यात्मै षड्हा भंवन्ति षड्हा क्रृतव॑ क्रृतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारौ भवन्ति चत्तसो दिशो दिक्षवैव प्रति तिष्ठन्त्यसंत्रं वा एतद्यद्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सुत्रं देवता॑ एव पृष्ठैरवं रुन्धते पुशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पुशवंश्छन्दोमा ओजस्यैव (२३)

वीर्यं पुशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्ट्रिंशद्रात्रो भंवति षट्ट्रिंशदक्षरा बृहती बारहताः पुशवौ बृहत्यैव पुशूनवं रुन्धते बृहती छन्दसाऽु स्वाराज्यमाशजुताशजुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वा॒सः षट्ट्रिंशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजस्यैव पट्ट्रिंशच॥ ३॥

[६]

वसिष्ठो हृतपुत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि सौदासान्भवेयुमिति स एतमेकस्मान्नपश्चाशम ततो वै सोऽविन्दत प्रजामभि सौदासान्भवद्य एवं विद्वा॒सं एकस्मान्नपश्चाशमासंते विन्दन्ते॑ प्रजामभि भ्रातृव्यान्भवन्ति त्रयान्निवृतोऽग्निष्ठोमा भंवन्ति वज्रस्यैव मुख॒॑ सङ्ख्यन्ति॑ दशं पश्चदशा भंवन्ति पश्चदशो वज्रः (२५)

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमद्दशममहर्भवति वज्रं एव वीर्यं दधति द्वादश सप्तदशा भंवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठ्यः षड्हो भंवति षड्हा क्रृतव॑ पद्मष्ठानि पृष्ठैरवर्तन्नवारैहन्त्युतुभिः संवध्मरन्ते संवध्मर एव प्रति तिष्ठन्ति द्वादशैकविंश्चाभंवन्ति॑ प्रतिष्ठित्या॑ अथो रुचमेवाऽत्मन्त्र (२६)

दृधते॑ बृहवः षोडशिनां॑ भवन्ति विजित्यै॑ षट्ट्रिंशिनानि॑ भवन्ति षड्हा क्रृतव॑ क्रृतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यन्नातिरिक्ता वा एता रात्रेय ऊनास्तद्यदेकस्यै न पश्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्यसीरष्टाचत्वाग्नि॑ ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पुशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्प्रैव जायन्ते प्रजयां पुशुभिर्वैराजो वा एष युज्ञो यदैकस्मान्नपश्चाशो य एवं विद्वा॒सं एकस्मान्नपश्चाशमासंते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा भंवन्त्यतिरात्रावभितो भवते॑ ऊनाद्यस्य॑ परिगृहीत्यै॥ (२७)

वच्च आत्ममृजया द्वाविश्वतिश्च॥३॥

[७]

संवथ्सुराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां["] दीक्षेरन्रेषा वै संवथ्सुरस्य पत्ती
यदैकाष्टकैतस्यां वा एष एताः रात्रि वसति साक्षादेव संवथ्सुरमारभ्यं दीक्षन्ते
आर्तं वा एते संवथ्सुरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्ते इन्तनामानावृत् भवते
व्यस्तं वा एते संवथ्सुरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्ते इन्तनामानावृत् भवतः
फल्गुनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत् (२८)

संवथ्सुरस्य यत्कल्पुनीपूर्णमासो मुखुत एव संवथ्सुरमारभ्यं दीक्षन्ते तस्यैकेव
निर्या यथां मैघ्ये विष्वूबन्सम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतसंवथ्सुरस्य
यच्चित्रापूर्णमासो मुखुत एव संवथ्सुरमारभ्यं दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति चतुरहे
पुरस्तात्पौर्णमास्ये दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां["] क्रयः सं पद्यते तेनैकाष्टकां न छुम्बद्वर्वन्ति
तेषांम् (२९)

पूर्वपक्षे सुत्या सं पद्यते पूर्वपूक्षं मासां अभि सं पद्यन्ते ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुतिष्ठत्
ओषधयो वनस्पतयो इनौत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनौत्तिष्ठत्यर्गाभ्युरिमे यजंमाना इति
तदनु सर्वे राध्वन्ति॥ (३०)

एतच्छुम्बद्वर्वन्ति तेषावतुल्यैश्च॥३॥

[८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सुत्रमुपयन्त्यभीन्धत एव दीक्षाभिरुत्मानङ्गं श्रपयन्त
उपसद्विद्वाभ्यां लोमावं द्यन्ति द्वाभ्यान्त्वचं द्वाभ्यामसृद्वाभ्यां माऽसं द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्यां
मज्जानंमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानंमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र
वैपन्तु ऋद्या अथो रथोयाऽसः सुवर्गं लोकमयामेति॥ (३१)

सुवर्गं पञ्चाशत्॥१॥

[९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तं प्रथममुप यन्तीत्येतद्वा
अग्निष्ठोमं प्रथममुप यन्त्यथोकथ्यमथं पोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यजक्रतूनुपेत्य
तानालभ्यं परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिषोमं प्रथममुप यन्ति ज्योतिषोमो
वै स्तोमानां मुखुत एव स्तोमान्म युञ्जते ते (३२)

सङ्गतुता विराजंमभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरुनः

सुवृगो वै लोको ज्योतिरुर्गिर्वाद्वृवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति सौभूरं तृतीयसवुने ब्रह्मसामं बृहत्तन्मध्यतो देधति विधृत्यै तेनाजामि॥ (३३)

त एकान्पञ्चश्चाश्च॥ २॥

[१०]

ज्योतिष्ठोमं प्रथममुपं यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति गोष्ठैमं द्वितीयमुपं यन्त्यन्तरिक्षं एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुपं यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्देतान्स्तोमानुपयन्त्येष्वेव तलोकेषु सुत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सङ्स्तुता विराजम् (३४)

अभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवृगो वै लोको ज्योतिरुर्गिर्वाद्वृजमेवाव रूप्यते ते न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षोधुका भवन्ति क्षुधसंम्बाधा इव हि सुत्रिणौ अग्निष्ठोमावभितः प्रधी तावुक्ष्या मध्ये नयं ततदेतत्परियद्वेवचक्रं यदेतेन (३५)

षड्हेन यन्ति देवचक्रमेव सुमाराहुन्त्यरिष्ये ते स्वस्ति समश्जुवते षड्हेन यन्ति पञ्चक्रतवं क्रतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यमयतोज्योतिषा यन्त्यमयतं एव सुवृगे लोके प्रतितिष्ठन्तो यन्ति द्वौ षड्हौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सं पद्यन्ते द्वादशो वै पुरुषो द्वे सुक्ष्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यज्ञानि स्तनौ द्वादशौ (३६)

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षड्हा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि सं पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु पर्यावर्तन्ते चत्वारः षड्हा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि सं पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवर्षस्तथसंवर्षसरमनु पर्यावर्तन्ते-प्रतिष्ठितः संवर्षसुर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया इत्येतावद्वै संवर्षसुरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टो च॥ ८॥

[११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धां पर्णो ब्रह्मणा पूक्षो मेधेन न्युग्रोधंश्चमसैरुदुम्बरं ऊर्जा गायत्री छन्दोभिस्त्रिवृथस्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां वर्षीष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिं हवामहे वसो मम॥ (३८)

मेषः पद्मिंशत्॥ १॥

[१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विकर्याभ्यः स्वाहाऽवृत्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः
स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा सरुस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः
स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा हादुनीभ्यः स्वाहा पृष्ठाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः
स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा
सर्वाभ्यः स्वाहा॥ (३९)

कूप्याभ्यश्चत्वारि॑शता॥ १॥

[१३]

अ॒न्द्यः स्वाहा॑ वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ परिवहन्तीभ्यः स्वाहा॑ समन्तं वहन्तीभ्यः स्वाहा॑
शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ भीमं वहन्तीभ्यः
स्वाहाऽम्भो॑भ्यः स्वाहा॑ नभौ॑भ्यः स्वाहा॑ महौ॑भ्यः स्वाहा॑ सर्वस्मै॑ स्वाहा॑॥ (४०)

अ॒न्द्य एकान्त्रिं॑शता॥ २॥

[१४]

यो अर्वन्तं जिघाँ॑सति॑ तमुभ्यंमीति॑ वरुणः। पुरो मर्तः॑ परः॑ श्वा। अ॒हं च॑ त्वं च॑
वृत्रहृ॒सम्बै॒भूव॑ सनिभ्यु॑ आ। अ॒रुतीवा॑ चिंदिवोऽनु॑ नौ शूर॑ म॒शतै॑ भद्रा॑ इन्द्रस्य
रातयः। अ॒भि॑ क्रत्वै॒न्द्र॑ भूरध॑ उमन्त्र॑ तै॑ विव्यङ्ग्हिमान्॑ रजाँ॑सि। स्वेना॑ हि॑ वृत्र॑ शव॑सा॑
जुघन्थ॑ न शत्रुरन्त॑ विविदद्युधा॑ तै॑॥ (४१)

विविदद्वे॑ चं॥

[१५]

नमो॑ राज्ञे॑ नमो॑ वरुणाय॑ नमो॑श्वांय॑ नमः॑ प्रजापतये॑ नमो॑धिंपत्ये॑धिंपतिरु॒स्यधिंपतिं॑
मा॑ कुर्वधिंपतिरु॑हं प्रजाना॑ भूयासु॒म्मां धै॒हि॑ मयि॑ धेह्युपाकृताय॑ स्वाहाऽलंब्याय॑ स्वाहा॑
हुताय॑ स्वाहा॑॥ (४२)

नम॑ एकान्त्रिं॑शता॥ ३॥

[१६]

मुयो॑भूर्वातो॑ अ॒भि॑ वांतूसा॑ ऊर्जस्वतीरोष्ठीरा॑ रिशन्ताम्। पीवस्वतीर्जीवधन्याः॑
पिबन्त्व॑वसाय॑ पुद्धते॑ रुद्र॑ मृड। या॑ः सरूपा॑ विरूपा॑ एकरूपा॑ यासाम॑ग्निरिष्या॑ नामानि॑
वेद। या॑ अङ्गिरस॑स्तप्तसे॑ह॑ चकुस्ताभ्यः॑ पर्जन्य॑ महि॑ शर्म॑ यच्छ। या॑ देवेषु॑ तुनुव॑मैरयन्त॑
यासा॑ सोमो॑ विश्वा॑ रूपाणि॑ वेद। ता॑ अ॒स्मभ्य॑ पयोसा॑ पिन्वमाना॑ः प्रजावतीरिन्द्र॑ (४३)

गोष्ठे॑ रिशीहि। प्रजापति॑र्मह्यमेता॑ रराणो॑ विश्वै॒दवै॑ पितृभिः॑ संविदानः। शिवाः॑ सुतीरुप॑
नो॑ गोष्ठमाकृस्तासा॑ व॒यं प्रजया॑ स॒ सदैमा। इह॑ धृतिः॑ स्वाहेह॑ विधृतिः॑ स्वाहेह॑ रन्ति॑

स्वाहेह रमति: स्वाहो महीमूषु सुत्रामाणम्॥ (४४)

इन्द्राणिःशब्द॥ २॥

[१७]

किञ्च स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किञ्च स्विदासीद्वृहद्वयः। किञ्च स्विदासीत्पिशङ्गिला किञ्च स्विदासीत्पिलिप्यला। द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वं आसीद्वृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशङ्गिलाविरासीत्पिकः स्विदेकाकी चरति क उ स्वज्ञायते पुनः। किञ्च स्विद्धिमस्य भेषजं किञ्च स्विदावपनं महत। सूर्य एकाकी चरति (४५)

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निरहिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत। पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्या: पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिमैः। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योमा। वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिमैः। सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥ (४६)

सूर्य एकाकी चरति पद्मत्वारिःशब्द॥ २॥

[१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। सुभंगे कां पौलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्णवाथाम्। आहंजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम्। तौ सुह चतुरं पदः सम्प्र सारथावहै। वृषां वा रेतोधा रेतो दधातूथसुक्थ्योर्गृदं धैर्युञ्जिमुदञ्जिमन्वंजा। यः स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम् (४७)

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आंसां कृष्णे लक्ष्मणे सर्दिगृदि परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। ऊर्चमेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविव। अथास्या मध्यमेधतां शोति वाते पुनत्रिव। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। यद्धर्णीयवृमत्ति न (४८)

पृष्ठं पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहं गमे पसो नि जल्लुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गमे मुष्टिमत्तसयत्। दधिक्रावणो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखो करुत्र ण आयूर्षि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न

चतुर्थः प्रश्नः (काण्डम् ७)

ऊर्जे देधातन। मुहे रणायु चक्षसे। यो वंशः शिवतंमो रसुस्तस्य भाजयते ह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयायु जिन्वथा आपौ जुनयंथा च नः॥ (५०)

आसामति न रोहते जिन्वथं चृत्वारिं च॥४॥ [१९]

भूर्भुवः सुवर्वसंवस्त्वाञ्चन्तु गायुत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्चन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्चन्तु जागंतेन छन्दसा यद्वातो अपो अगमदिन्द्रस्य तुनुवं प्रियाम्। एत इ स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा वर्तयासि नः। लाजी(३)ञ्छाची(३)न् यशो ममा(४)म्। यव्यायै गव्याया एतदेवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रुग्रमरुषं चरन्तं परिं तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथौ। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृष्णवन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसैः। समुषद्विरजायथाः॥ (५१)

ब्रुग्रं पश्चविष्णशतिश्च॥५॥ [२०]

प्राणायु स्वाहा॑ व्यानायु स्वाहा॑ऽपानायु स्वाहा॒ स्नावंभ्यः स्वाहा॑ सन्तानेभ्यः स्वाहा॒ परिंसन्तानेभ्यः स्वाहा॒ पर्वभ्यः स्वाहा॑ सुन्धानेभ्यः स्वाहा॒ शरीरेभ्यः स्वाहा॑ युज्ञायु स्वाहा॒ दक्षिणाभ्यः स्वाहा॑ सुवर्गायु स्वाहा॑ लोकायु स्वाहा॒ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (५२)

प्राणायुष्टाविष्णशतिः॥६॥ [२१]

सितायु स्वाहा॑सितायु स्वाहा॑भिहितायु स्वाहा॑नभिहितायु स्वाहा॑ युक्तायु स्वाहा॑ युक्तायु स्वाहा॑ सुयुक्तायु स्वाहोद्युक्तायु स्वाहा॑ विमुक्तायु स्वाहा॑ प्रमुक्तायु स्वाहा॑ वश्चते स्वाहा॑ परिवश्चते स्वाहा॑ संवश्चते स्वाहा॑नुवश्चते स्वाहोद्वश्चते स्वाहा॑ युते स्वाहा॑ धावते स्वाहा॑ तिष्ठते स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (५३)

सितायुष्टाविष्णशतिः॥७॥ [२२]

बहुस्पतिः श्रद्धया वा कृक्षा वै प्रजापतिर्यनयेन द्वे वाव देवसुत्रे अंदित्या अकामयन्त सुवर्गी वसिष्ठः संवश्चुरायं सुवर्गी ये सुन्त्रं द्रव्यवादिनोऽतिग्रो ज्योतिष्ठामं मेषः कृष्णायोऽन्नो यो नमो मयेभुः किं इ स्विदम्बै भूः प्राणायु सितायु द्वाविष्णशतिः॥२२॥

बहुस्पतिः प्रतितिश्चन्ति वै दशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तु भूमिप्रश्चाशतः॥५४॥

बहुस्पतिः सर्वस्मै स्वाहा॑॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः समाप्तः॥७-४॥

---

 generated on **February 27, 2026**

Downloaded from <http://stotrasamhita.github.io> | StotraSamhita | [Credits](#)